AVİM Yorum • No: 2019 / 41 • Nisan 2019

24 NİSAN'I ANLAMAK

AVİM

24 Nisan günü, Ermeni diasporasında lobicilik faaliyetleri gösteren grupların etkisiyle tarihi gerçeklerden farklılaşarak istismar ve kışkırtmalar her yıl tekrarlandığı bir gün haline dönüşmüştür. Öyle ki, bugün dünyanın pek çok yerinde sözde soykırımın anılması bağlamında 24 Nisan tarihi ön plana çıkmaktadır. 2018 yılında yayınladığımız Tarih 24 Nisan 1915: Neler Olmuştu? başlıklı yazımızda[1] Osmanlı Devleti'nin sevk ve iskân kararını almasının ardında yatan nedenleri incelemiştik. Söz konusu yazımızda, Osmanlı İmparatorluğunun I. Dünya Savaşına girmesinin ardından, imparatorluk içerisinde, ülke bütünlüğüne zarar verecek faaliyetlerin başlamasının, kararların alınmasında önemli bir kilometre taşı olduğundan bahsetmiştik. Alınan kararların Osmanlı tebaasında bulunan tüm Ermenileri kapsamadığından, sadece komite faaliyetlerinde bulunan Ermenilerin tutuklanmasına yönelik olduğundan bahsetmiştik.

Objektif tarih anlatımı anlayışından farklı olarak sevk ve iskan kararı, Osmanlı Devletinin o gün içerisinde bulunduğu şartları göz ardı eden, retrospektif bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Bu anlayışla, Amerikada ve Avrupadaki kimi ülkelerin parlamentolarında, 1915 olaylarına dair bir takım kararlar alınmakta, 24 Nisan günü, tarihteki yerinden farklı bir noktaya taşınmaktadır. Bazı ülke liderlerinin yaptığı açıklamalar ise politize edilmiş bir 24 Nisan anlatısını ortaya çıkartmaktadır.

Türk-Ermeni uyuşmazlığının politize edilmesine yakın tarihli olarak verilebilecek en önemli örnek Fransada bu yıl alınan soykırımı anma günü kararıdır[2]. Emmanuel Macron, başta sarı yelekliler olmak üzere ülke içerisinde yaşanan sorunların dikkatlerden kaçırabilmek amacıyla etkisiyle, Türk-Ermeni uyuşmazlığını bir iç politika aracı olarak kullanma yoluna gitmiştir. Macronun bu siyasi manevrası 1915 olayları konusunda arzulanan normalleşme sürecinde Fransanın oynayabileceği role önemli ölçüde zarar vermektedir. 2009 yılında Zürih Protokollerinin imza töreninde Minsk grubunun sorumluluk sahibi üyeleri olarak ABD, Rusya ve Fransa Dışişleri Bakanları törende hazır bulunmuş[3], bu sorunda normalleşmeye verilen uluslararası desteği göstermişlerdir. Oysa bugün Fransa 2009 yılında hararetle desteklediği sürece Macronun istismarcı tutumuyla, yabancılaşmış görünmektedir. Diğer bir değişle, Macron günlük kısır çıkarlar uğruna Fransanın prestij ve ağırlığına zararlı bir tutum sergilemiştir.

Türk-Ermeni uyuşmazlığının nasıl politize edildiği konusunda bir diğer örnek olarak, 2009 yılında normalleşme sürecine destek veren bir diğer ülke olan ABDnin Başkanı Donald Trumpın 24 Nisanı bu yıl da büyük felaket (meds yeghern) olarak nitelendirdiği konuşması

gösterilebilir. ABD Başkanları, 1993 yılındaki Bill Clinton döneminden bu yana 1915 olaylarıyla ilgili her yıl düzenli olarak yazılı açıklamalar yapmaktadırlar[4]. ABD Başkanlarının yaptığı konuşmalarda 1993 yılından bu yana farklı tanımlamalara yer verilse de, Obama döneminden bu yana Ermenice büyük felaket anlamına gelen meds yeghern ifadesi kullanılmaktadır. Obamanın ardından göreve gelen Trump da 2017 yılından beri aynı ifadeyi kullanmaya devam etmektedir. Ancak bu ifadenin tercih edilmesi, tarihi olayların objektif bir şekilde anlatılması anlayışına uymamaktadır.

Trumpın göreve gelişinden bugüne yayınlanan mesajlarda dikkati çeken ilk nokta, açıklama metninin ilk bölümünde yer verilen tek taraflı tarih anlatısı olmaktadır. Bu kısımda genellikle, 1915 olaylarının 20. yüzyılda görülen en büyük toplu vahşet olduğu yönünde bir değerlendirme yapılmaktadır[5]. 20. yüzyıl, en başta I. ve II. Dünya Savaşlarının yaşandığı zaman periyodunu kapsaması nedeniyle gerçekten de insanlığın gördüğü en büyük yıkımlara tanıklık etmiş bir yüzyıldır. Başta Avrupada olmak üzere dünyanın pek çok yerinde pek çok ulus, savaşların beraberinde getirdiği yıkıcı etkileri sonunda kadar hissetmişlerdir. I. Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan bütün milletlerin de büyük acılar ve kayıplar yaşamasına neden olmuştur. O günkü Osmanlı topraklarında yaşayan etnik kökenine bakılmaksızın herkes savaşın getirdiği yıkımdan derinden etkilemiştir.

I. Dünya savaşından önce kışkırtmalar sonucu meydana gelen olaylarda Balkanlarda yaşayan pek çok Osmanlı vatandaşı yerinden edilerek, Anadoluya göç etmek zorunda kalmıştır. İmparatorluğun batısında yaşanan bu olayları imparatorluğun doğusunda yaşanan isyanlar takip etmiştir. Van, Zeytun, Sasun isyanları, Taşnak, Armenakan ve Hınçak cemiyetleri tarafından organize edilmiş ve pek çok Osmanlı vatandaşının ölümüne neden olmuştur. Bu isyanların etkisiyle Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşında kendi güvenliğini tesis edebilmek için 27 Mayıs 1915 tarihinde Sevk ve İskân Kanununu çıkartılmıştır. Kanuna tabi tutulan Ermeni vatandaşların bir kısmıyla, Osmanlı askerlerinin bir kısmı yer değiştirme sürecinde hastalıklar ve savaş şartları nedeniyle hayatlarını kaybetmiştir. Osmanlı Devletinde o dönemde yaşayan her millet için o günler ortak acılarla dolu olmuştur.

Trumpın 2018 yılında yayınladığı açıklamada ABDnin Osmanlı Devleti nezdindeki Büyükelçisi Henry Henry Morgenthauya atıf yaparken[6], bu yıl yayınladığı açıklamada 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılması sözleşmesinin öncülerinden hukukçu Raphael Lemkine değinmektedir[7]. Tarihte bir daha böyle olayların yaşanmaması adına söz konusu şahısların değerli katkılarından bahsedilmektedir.

Henry Morgenthau, Ermeni soykırımı iddiaları hakkında ABDnin hataya düşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kendisinin 1915 yılında yaşanan olaylara dair topladığı bilgilerin doğruluğu ve objektifliği gayet tartışmalı bir konudur. Osmanlıca, Türkçe ya da Ermenice bilmeyen Morgenthaunun ABDye aktardığı bilgilerin Büyükelçilikteki iki Ermeni görevlinin kaleminden çıktığı, Morgenthaunun Anadoluya hiç gitmediği, hatta İstanbul dışına pek çıkmadığı bilinen bir gerçektir.[8]. Ne yazık ki, Morgenthaunun o yıllarda hiçbir geçerli temele dayanmayan aktardıkları, bugün ABD Başkanlarının özensizce hazırlanıp yayınlanan bildirilerine temel oluşturmaktadır.

ABDnin 2019 yılında yayınladığı mesajda Raphael Lemkine yapılan atıf 1915 olayları ile ilişkilendirilmiş ve onun çabaları sayesinde böyle acıların bir daha yaşanmamasına çalışıldığı gibi bir mesaj verilmek istenmiştir. Polonyalı bir hukukçu olan Raphael Lemkinin soykırım suçunun önlenmesi yönündeki çabaları hiç şüphesiz değerlidir. Nitekim, Lemkin soykırım tanımını yaparken antik dönemden başlayarak 62 tane tarihi olaydan bahsetmiştir. Bunlardan 41 tanesi modern çağdadır. Bunlardan biri Türklere karşı Yunanlıların [yaptığı] soykırımdır. Diğer yandan, Lemkinin notları arasında Amerikan yerlilerine karşı soykırım başlıklı bir kısım da vardır[9]. Lemkinin öncülüğünde hazırlanan 1948 Sözleşmesi, soykırım suçunun türünü, kapsamını, sınırları tanımlayarak yasal bir çerçeve oluşturulmasını sağlamıştır. Ancak ne yazık ki, bizatihi 1915 olaylarının Lemkinin tanımlamaya çalıştığı soykırım suçunun ana unsurlarıyla hiçbir benzerlik taşımadığı gerçeği ABD Başkanının bu yılki mesajında da göz ardı edilmiştir.

ABD Başkanı Trumpın yaptığı açıklamalar bu yönleriyle tutarsızlıklar içermektedir. Bu olayın da gösterdiği gibi objektif tarih çizgisinde bir değerlendirme olmadan, devlet başkanları tarafından siyasi nitelikli yapılan açıklamalar, duygusal ve tek taraflı olmakta ayrıca barış çalışmalarının önüne engel koymaktadır. Beklentimiz, tarihi olaylar hakkında mesaj yayınlamak ya da yorum yapmak isteyecek devlet adamlarının beyanlarını tarihi sorumluluklarını unutmadan, bilimin ve gerçeklerin ışığında yapmaya özen göstermeleridir. Netice itibariyle, herkes ve her konu hakkında olduğu gibi kendileri hakkında da son sözü, şaşmaz terazisiyle tarih söyleyecektir.

[1] Tutku Dilaver, Tarih 24 Nisan 1915: Neler Olmuştu? *AVİM*, 24 Nisan 2018, https://avim.org.tr/tr/Analiz/TARIH-24-NISAN-1915-NELER-OLMUSTU

[2] Macron 24 Nisan'ı "Ermeni soykırımını anma günü" ilan etti, *NTV*, 06 Şubat 2019, https://www.ntv.com.tr/dunya/macron-24-nisani-ermeni-soykirimini-anma-gunu-ilan-etti,hrhmipEYrEiobuwDdiy61w

[3] Protokoller Dünya Basınında, *T24*, 11 Ekim 2009, https://t24.com.tr/haber/protokoller-dunya-basininda,56884

[4] Trump 1915 olayları için bu yıl da 'Büyük Felaket' dedi, *Sputnik Türkiye*, 24 Nisan 2019, https://tr.sputniknews.com/abd/201904241038860575-trump-1915-olaylari-icin-bu-yil-da-buyuk-felaket-dedi-/

[5] Ayrıntılı bilgi için Bkz: Statement by President Donald J. Trump on Armenian Remembrance Day 2017, https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-donald-j-trump-armenian-remembrance-day-2017/ ; Statement by the President

on Armenian Remembrance Day 2018, https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-armenian-remembrance-day-2018/ ve Statement by the President on Armenian Remembrance Day 2019, https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-armenian-remembrance-day-2019/.

[6] Statement by the President on Armenian Remembrance Day 2018, https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-armenian-remembrance-day-2018/

[7] Statement by the President on Armenian Remembrance Day 2019, https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-armenian-remembrance-day-2019/

[8] Haluk Selvi, ABD Büyükelçisi Henry Morgenthau Öyküsü ve Gerçekler, http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/abd-buyukelcisi-henry-morgenthau-oykusu-ve-gercekler/

[9] Tal Bunenos, "MANY GENOCIDES OF RAPHAEL LEMKIN," Center For Eurasian Studies (AVİM), Blog No.2014 / 26, 11 Eylül 2014. https://avim.org.tr/Blog/MANY-GENOCIDES-OF-RAPHAEL-LEMKIN.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "24 NİSAN'I ANLAMAK." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2019 / 41. Nisan 30. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Yorum/24-NISAN-I-ANLAMAK

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır